

DESAŤ ROKOV BOJA ZA VÍŤAZSTVO MARXISTICKEJ FILOZOFIE V EUDOVODEMOKRATICKOM POĽSKU

Pre Filozofický časopis napísal Adam Schaff, člen
korešpondent Poľskej akadémie vied a hlavný re-
daktor časopisu Myśl Filozoficzna.

Zhodnotenie výsledkov boja za víťazstvo dialektického a historického materializmu v minulom desaťročí vyžaduje pochopenie novej funkcie filozofie v spoločnosti, ktorá buduje socializmu.

Buržoázna filozofia je súčasťou kapitalistickej nadstavby. Odohráva určitú úlohu v triednom boji, ktorý prebieha v spoločnosti, je ideologickým prostriedkom slúžiacim majetným triedam. Tak bolo samozrejme aj v Poľsku medzi dvoma vojnami. *Z triednej funkcie buržoáznej filozofie vyplýva spôsob, ako sa táto filozofia spája s triednym bojom a ako vplýva na masy.* Je to filozofia, ktorá vplývajúc na masy v záujme majetných tried sa týchto más bojí, pohŕda nimi. Buržoázna filozofia v Poľsku medzi dvoma vojnami bola tiež elitárnej povahy, bola určená pre úzky okruh záujemcov, len sprostredkovane vplývala na pohyby más a rozvoj vedy. Prejavovalo sa to v nízkych nákladoch filozofických prác, ktoré neprekračovali niekoľko sto exemplárov, v akademickej *splendid isolation* buržoáznej filozofie.

Celkom opačne je to s marxistickou filozofiou, Táto je triednou a straníckou filozofiou robotníckej triedy, súčasťou nadstavby socialistickej spoločnosti. A práve preto, že je to triedna filozofia pracujúcich más, najtesnejšie je s tými masami spätá, im slúži a na ne sa odvoláva. Vidieť to v úplne novom postavení marxistickej filozofie v Poľsku, v straníckom ideologickom fronte, v triednom boji, v jej úplne novej úlohe vo vzťahu k špeciálnym vedám, ktoré v nej vedome hľadajú svetonáhľadový a metodologický základ, vidieť to v masových — neobyčajných a v buržoáznej spoločnosti nemožných — nákladoch filozofických diel. V porovnaní s minulým obdobím nesmierne vzrástla úloha a miesto filozofie; v súvisi s tým nesmierne vzrástla úloha a spoločenská zodpovednosť filozofa.

Naša filozofia, filozofia marxistická, je účinnou ideologickou zbraňou v boji o vedomé pretváranie skutočnosti, je účinnou zbraňou politiky strany robotníckej triedy. Táto funkcia marxistickej filozofie určuje význam a novú úlohu filozofie v ľudovodemokratickom Poľsku; označuje vzťah k tejto filozofii, starostlivosť o jej rozvoj a starostlivosť, ktorou ju obklopuje Poľská zjednotená robotnícka strana. To spočíva v základe skutočnosti, že strana robotníckej triedy a jej činitelia nielenže používajú marxistickú filozofiu vo svojej činnosti, ale popularizujú a rozvíjajú ju v dokumentoch strany a v prejavoch vodcov robotníckeho hnutia, ktoré obsahujú obrovské teoretické bohatstvo.

V tomto náčrte sa obmedzíme len na analýzu univerzítnej filozofie, teda dosť dôležitého úseku filozofického frontu. Predsa však nemožno pochopiť to, čo sa odohralo za desať rokov na tomto úseku, ak sa nepochopia širšie súvislosti, ak sa nepochopí, že o pokrokoch marxistickej filozofie v masách rozhodovala predovšetkým politika a propaganda strany; že túto filozofiu rozvíjali v našich podmienkach predovšetkým rôzne stranícke inštitúcie a stranícki pracovníci, že korene buržoáznej filozofie podtímal predovšetkým rozvoj socializmu v Poľsku. Bez objasnenia závislosti situácie na úseku univerzítnej filozofie od všeobecnej politiky a ideologickej situácie a najmä od ideologickej činnosti strany na filozofickom fronte by neboli pochopiteľné rýchle a významné úspechy marxistickej filozofie. Napriek nepočetnosti a slabosti filozofov- odborníkov by sa skreslilo všeobecné zhodnotenie filozofického frontu.

Dávajúc sa retrospektívne na rozvoj poľskej filozofie v ľudovodemokratickom Poľsku z perspektívy desaťročného existovania a rozvoja ľudovej moci, môžeme konštatovať zásadný presun síl — napriek všetkým nedostatkom a zaostávaniam nášho filozofického frontu — vo vzťahu medzi marxistickou filozofiou z jednej strany a buržoáznou filozofiou z druhej strany. Veľmi upadla v tom období príťažlivosť a vplyv buržoáznej filozofie, najmä medzi mladším pokolením inteligencie, kým bezprostredný vplyv na masy majú len určité smery, predovšetkým katolícka filozofia a filozofické implikácie sociáldemokratizmu, nacionalizmu, kozmopolitizmu a im podobné prejavy buržoáznej ideológie. Lapidárne možno zachytiť tú dynamiku poľskej filozofie v tvrdení, že v boji dvoch táborov, dvoch strán vo filozofickej oblasti nastúpil za 10 rokov zásadný presun síl v prospech materialistickej marxistickej filozofie, ale boj — hoci v iných podmienkach a v zmenenej podobe — trvá naďalej. Ostrosť tohto boja je funkciou zostrujúceho sa triedneho boja v podmienkach diktatúry proletariátu medzi novým svetom socializmu a hynúcim svetom buržoázie.

Najvšeobecnejšie môžeme rozdeliť rozvoj našej filozofie za posledných 10 rokov na dve etapy:

1. Od roku 1945 do konca roku 1948, t. j. do zjednoteného poľského robotníckeho hnutia.

2. Od roku 1948 dodnes, označujúc ako obdobie tejto etapy úsek, ktorý uzaviera I. sjazd poľskej vedy roku 1951, predovšetkým vzhľadom na jeho význam pre organizáciu vedy.

SITUÁCIA V POĽSKEJ FILOZOFII V ROKOCH 1945—1948

Roky 1945—1948 boli obdobím rýchleho rozvoja a hlbokých zmien v ekonomickom a politickom živote krajiny. Uskutočnila sa agrárna revolúcia a pracujúcim masám sa zabezpečili práva a demokratické vymoženosti, čo znamenalo realizovanie úloh buržoáznodemokratickej revolúcie. So všeobecne demokratickými úlohami sa od prvej chvíle uskutočňovali úlohy socialistickej revolúcie. Najdôležitejším výdobytkom ľudovej revolúcie v Poľsku bol ľudovodemokratický štát. Vďaka tomu ľudovodemokratické Poľsko zrekonštruovalo po vojne krajinu a pristúpilo k politike industrializácie.

Tento proces sprevádzali veľké zmeny vo vedomí ľudí. Poľská robotnícka strana — napriek pravičiarskej a nacionalistickej úchylke — vykonala veľkú prácu v oblasti ideologického boja a propagandy marxizmu a vytvorila tak podmienky pre rýchlejší rozvoj marxistickej vedy. Veľkú úlohu hrali pri tom najmä stráncke dokumenty a publikácie.

Zvlášť treba vyzdvihnúť ten veľký prameň zmien vo vedomí našej inteligencie, a teda aj vedcov, akým bol a je vplyv a príťažlivý vzor sovietskej vedy. V prvých rokoch ľudovej moci v Poľsku sa sovietske diela dostávali do rúk nášho čitateľa v stále väčšom množstve v originále, alebo v prekladoch, otvárali nové horizonty, v praxi presviedčali o dôležitosti marxistickej metodológie pre vedeckú činnosť a vykonali veľmi mnoho v oblasti popularizácie marxizmu, jeho svetonáhľadu a metodológie.

Spolu s celou poľskou vedou ožila aj filozofia.

Výstavba poľskej vedy sa v prvom období rozvíjala na starom organizačnom základe, bez nejakých hlbokých zmien. Vplývali na to objektívni činitelia, ako snaha o rýchle obnovenie vedeckých pracovísk, ktoré zničil okupant, nedostatok kvalifikovaných kádrov novej socialistickej inteligencie a tiež politické zretele, súvisiace so špecifikou prvých rokov rozvoja ľudovej moci v Poľsku. Nositelia pravičiarskej a nacionalistickej úchylky sa neskôr usilovali využiť týchto objektívnych činiteľov pre ospravedlnenie svojej nesprávnej kultúrnej politiky, ktorá smerovala k spomaleniu rozvoja marxistickej vedy v Poľsku.

Obnovili sa staré katedry so stavom profesorov, ktorí prežili okupáciu. Jedinou výnimkou bola katedra marxistickej filozofie pri univerzite v Lodži.

Začali znovu vychádzať staré časopisy (4 filozofické a 1 sociologický) so starým redakčným obsadením. Začali znovu účinkovať staré filozofické spoločnosti. Ožili staré filozofické smery, ktoré udávali tón buržoáznej poľskej filozofii v období medzi dvoma vojnami.

Zo smerov buržoáznej filozofie mala a má najväčší účinok katolícka filozofia, najmä neotomizmus. Na vysokých školách sa koncentrovali jej vplyvy najmä na teologických fakultách (po vojne — vo Varšave a v Krakove) a na Katolíckej univerzite v Lubline. Katolícka filozofia mala vlastné časopisy (Znak, Przegląd, Powszechny) a vlastné vydavateľstvá.

V skutočnosti jej početní predstavitelia alebo nežijú, alebo sú v emigrácii, cirkev však vysunula nových ľudí, ktorí sa špecializujú v boji s marxizmom. Bezpochyby je dnes katolícka filozofia vzhľadom na jej veľký účinok a na jej bojovo reakčný charakter hlavným protivníkom vedeckej filozofie, hoci v univerzitných kruhoch mala oveľa menší vplyv ako škola Ivojsko-varšavská.

Táto škola, blízka novopozitivismu, bola najrozšírenejšia v univerzitných kruhoch a nevlývala len na oblasť filozofie v úzkom slova zmysle. Predstavitelia Ivojsko-varšavskej školy obsadili katedry v najdôležitejších strediskách a taký stav sa zachoval aj v ľudovodemokratickom Poľsku.

Spomedzi ostatných smerov buržoáznej filozofie, ktoré mali u nás vplyv pred vojnou a ožili po vojne, treba uviesť fenomenológiu, ako aj rôzne eklektické smery, v ktorých možno rozlíšiť vplyvy kantizmu, machizmu, katolíckej filozofie, novopozitivismu.

V oblasti univerzitnej sociológie bolo možné sa stretnúť najmä s vplyvmi Znanieckeho subjektivistickej školy, ktoré hneď po vojne reprezentovalo stredisko v Lodži. Neskoršie predstavitelia tohto strediska kritizovali Znanieckého náhľady, čím veľmi prispeli k ich prekonaniu.

V etike a estetike panovali taktiež buržoázne smery.

V rokoch 1945—1948 sa na celom rade katedier filozofie, dejín filozofie, logiky, estetiky, sociológie, dejín sociológie dostali k slovu staré smery buržoáznej filozofie, v duchu ktorej sa vychovávala nová inteligencia. V tom smere účinkovali tiež obnovené staré časopisy, ktoré boli objektívne zbraňou v boji proti marxistickej filozofii.

Predsa to netreba pochopiť tak, že spoločenské a ideologické zmeny v Poľsku nevyvolali ozvenu medzi starými filozofickými kádrami. Aj v ich kruhoch možno spozorovať určitú snahu priblížiť sa k novej skutočnosti, hoci sú tieto tendencie v tomto období ešte veľmi nesmelé. Predovšetkým treba tu vyzdvihnúť sebaobetavú prácu starej profesúry na obnove vedeckých pracovísk, ktoré okupant zničil. Možno tiež spozorovať snahy spojiť spoločenskú vedu s potrebami krajiny.

V tom období — ako sme už spomenuli — vytvárajú sa aj organizačné

základy marxistického smeru v univerzitnej filozofii, začína sa proces zoskupovania mladých marxistických kádrov. Objavujú sa prvé samostatné marxistické filozofické publikácie. Treba medzi ne zahrnúť práce A. Schaffa *Pojem a slovo* a *Úvod do marxistickej teórie* a tiež popularizačné brožúry Lídera, Krajewského a Schaffa.

Univerzitné strediská marxistickej filozofie boli v tom období ešte veľmi slabé na to, aby mohli začínať generálne diskusie so svojimi protivníkmi. Treba jednak spomenúť diskusiu o tzv. humanistickom socializme. Jej význam spočíval v tom, že sa točila okolo problematiky mimoriadne politicky ostrej a potrebnej robotníckemu hnutiu. Ostrie teórie tzv. humanistického socializmu bolo predsa namierené proti teórii a praxi revolučného marxizmu, predovšetkým proti diktatúre proletariátu. Uskutočnenie polemiky a rozbitie teórie tzv. humanistického socializmu svedčilo o určitých úspechoch marxistickej filozofie.

Boli to predsa len počiatky, veľmi slabé v porovnaní s vtedajšou silou buržoáznej filozofie. Strediská marxistickej filozofie, ktoré mali zrušiť panstvo buržoáznej filozofie, rozvíjali sa v tesnom spojení so straníckym ideologickým frontom a výstavbou socializmu v krajine. Zjednotenie poľského robotníckeho hnutia prispelo k upevneniu tých stredísk a viedlo k zásadnej zmene v rozložení síl v boji za víťazstvo marxistickej filozofie v Poľsku.

ROZVOJ MARXISTICKEJ FILOZOFIE V POĽSKU V ROKOCH 1949—1954

Roky po zjednotení poľského robotníckeho hnutia boli obdobím výstavby základov socializmu v Poľsku. Ľudovodemokratický štát venoval v tom období hlavnú pozornosť socialistickej industrializácii krajiny. V dôsledku toho sa Poľsko zmení zo zaostalej agrárnej krajiny na krajinu priemyselnú.

Odstránenie organizačného rozdrobenia v poľskom robotníckom hnutí sprevádzalo rozbitie pravičiarskej a nacionalistickej úchylky v poľskej robotníckej strane, ako aj sociálnodemokratickej pravice v Poľskej socialistickej strane. Rozhodný boj, ktorý poľské robotnícke hnutie viedlo s týmito úchylkami pred zjednotením, umožnil zásadný obrat na ideologickom fronte.

Nové obdobie vytyčuje strane, robotníckej triede, celému národu nové, ťažké úlohy v ideologickej oblasti. Výstavba základov socializmu vyžaduje rozorať vedomie ľudí, ktorí majú kľásť základy socializmu, vyhladiť z ich vedomia vplyv cudzej nepriateľskej ideológie, vštepiť im marxistickú ideológiu a zvýšiť tak ich politickú úroveň. Formovanie socialistického národa vyžaduje tvrdý boj celého ideologického frontu, boj na všetkých jeho úsekoch za socialistickú uvedomelosť ľudí. Boj za víťazstvo vedeckého svetonáhľadu v masách nadobúda mimoriadny politický význam.

Začína sa tiež obdobie zosťreného ideologického boja strany proti rôznym protivníkom aj na filozofickom úseku. Je to boj prejavujúci sa najmä vo zvýšenej propagande myšlienok marxizmu-leninizmu v širokej akcii, v ktorej si členovia strany a nestraníci osvojujú marxistickú vedu, vo zvýšenej a zosťrenej kritike nepriateľských náhľadov. Marxistická veda vzrastá nielen v strane, ale aj v širokých vrstvách národa. Veľký rozmach nadobúda akcia vydávania klasikov marxizmu a predkladov zo súčasnej sovietskej vedeckej literatúry, vďaka čomu sa poľskému čitateľovi sprístupňujú základné diela z oblasti marxistickej filozofie. Vzrastá sieť stranického školenia vo forme samovzdelávacích krúžkov a stranických škôl rozličných stupňov na čele so stranickou školou pri ÚV Poľskej zjednotenej robotníckej strany. V učebnom programe stranických škôl, ktoré prijali už tisíce poslucháčov, má marxistická filozofia významné miesto. R. 1948 bola založená katedra marxistickej filozofie pri varšavskej univerzite, ktorá sa stáva strediskom zoskupujúcim a vzdelávajúcim mladé vedecké kádre. Zjavujú sa väčšie poľské filozofické práce napísané v marxistickom duchu.

Všetky tieto prvky umožnili rozšírenie marxistickej vedy — a teda aj marxistickej filozofie — medzi inteligenciou a prípravou mladých kádrov filozofov-marxistov, s ktorými sa dala začať ideologická ofenzíva na úseku vedy. A začatie tej ofenzívy sa stalo už politickou nevyhnutnosťou. Úloha urobí zásadný obrat v oblasti vedy pripadla I. sjazdu poľskej vedy roku 1951. Prípravné práce k sjazdu a jeho uznesenia otvorili nové perspektívy rozvoja všetkým oblastiam poľskej vedy a medzi nimi aj filozofii.

Uznesenia I. sjazdu svedčili o hlbokých ideologických zmenách, ktoré sa diali vo vede na základe všeobecných, politických a ideologických zmien v krajine. Svedčili tiež o zmenách, ktoré sa odohrali na filozofickom úseku.

Z predsjazdovej diskusie a činnosti sjazdu poľská filozofia získala smernice pre činnosť na dlhšie obdobie. Úlohy, ktoré sjazd vytýčil poľskej filozofii, vyplývali z celkovej situácie a z celkových úloh celého ideologického frontu. Išlo predovšetkým o popularizovanie marxizmu v masách, o víťazstvo marxistického svetonáhľadu. Ďalej sjazd vytýčil poľskej filozofii úlohu zovšeobecňovať skúsenosti socialistickej výstavby v našej krajine, aby tak podporila činnosť strany. Na úseku vedy sjazd vytýčil filozofii úlohu pomôcť špeciálnym vedám vo vypracovaní ich metodologických základov. Konečne filozofia dostala za úlohu ukázať pokrokové tradície poľskej filozofie a spoločenského myslenia, bojovať proti kozmopolitizmu a nacionalizmu, proti rôznym prejavom nepriateľskej ideológie.

Ukutočnenie týchto dlhodobých úloh vyžadovalo vytvorenie zodpovedajúceho organizačného základu, ktorý by umožnil výchovu potrebných kádrov, ako aj širší vplyv a rozvoj vedecko-výskumnej práce, spätjej s programom, ktorý vytýčil I. sjazd poľskej vedy.

Vychádzajúc z toho sa strana uzniesla roku 1950 zorganizovať Inštitút spoločenských vied pri ÚP PZRS ako inštitút stránickej ašpirantúry, pri ktorom vznikli okrem iného katedry dialektického a historického materializmu (so sekciou historického materializmu, filozofie prírodných vied a estetiky), dejín filozofie a teórie štátu a práva. Na tých troch katedrách študuje okolo 80 ašpirantov. Inštitút spoločenských vied sa stal významným strediskom marxistickej vedy, ktorý vplýva na celú krajinu. Absolventi Inštitútu spoločenských vied sú hlavným rezervoárom vedeckých síl pri obsadzovaní univerzitných miest.

Ďalej vznikla na varšavskej univerzite filozofická fakulta, ktorá je strediskom výchovy mladých filozofických kádrov a všeobecnej filozofickej ašpirantúry; keď budú v behu všetky ročníky štúdia, fakulta bude mať okolo 300 poslucháčov a ašpirantov.

Súčasne s vytvorením strediska pre výchovu marxistických filozofických kádrov sa prestalo s vyučovaním buržoáznej filozofie a sociológie. Príslušné katedry sa pretvorili na katedry logiky alebo spoločenského myslenia.

Po založení Poľskej akadémie vied zahájil činnosť Filozofický výbor PAV, ktorý hrá významnú úlohu v koordinácii výskumnej práce na filozofickom úseku v celoštátnom meradle.

Konečne miesto starých filozofických časopisov začala vychádzať Myśl Filozoficzna ako orgán Filozofického výboru PAV a od konca roku 1953 začal vychádzať logický časopis Studia Logica. Myśl Filozoficzna si za tri roky svojho jestvovania vydobyla významné postavenie v poľskej vede, dokazujúc v praxi, že máme kádre potrebné na to, aby sme zabezpečili samostatnú vedeckú produkciu a uskutočnili širokú ideologickú diskusiu s nepriateľskými smermi.

Vo vydavateľskej oblasti treba tiež zaznačiť založenie Bibliotéky klasikov filozofie, ktorá má vydať za päť rokov okolo 100 diel klasikov svetovej a poľskej filozofie. Pretože sme v poľskej literatúre nemali dosť prekladov klasikov filozofie a bol nedostatok aj prekladov poľských stredovekých filozofov a neskorších obnovení týchto diel, je to predsavzatie veľkého významu pre rozšírenie filozofickej kultúry. Bibliotéka začala už publikovať prvé preklady a bude stále zväčšovať svoju činnosť.

Ohromnú pomoc poskytli poľskej filozofii aj pri uskutočňovaní jej úloh stránickej orgány. Celková línia, ktorú strana vytýčila celému ideologickému frontu, umožňovala primerane usmerňovať rozvoj našej filozofie. Významnú úlohu hralo v tomto ohľade VI. plénum ÚV PZKS, na ktorom súdruh Bierut podal v referáte celý program činnosti pre dejiny filozofie a historický materializmus. Poľská filozofia čerpá smernice pre svoju činnosť z dokumentov VII. a IX. pléna ÚV a II. sjazdu PZKS.

Filozofické disciplíny sa rozvíjali od roku 1949, vychádzajúc z týchto

pokynov a smerníc. V tom rozvoji sa prejavili značné nerovnomernosti, ktoré súvisia so špecifikou jednotlivých odvetví filozofických vied, s ich historickou tradíciou, s kádrovým obsadením, so stupňom ich spätosti s politickým životom atď. Preskúmame ten rozvoj v každej disciplíne osobitne, poukazujúc na jej zvláštnosť a osobitné potreby.

1. Dialektický materializmus

Od roku 1951 nastupuje zásadný obrat vo vedeckej činnosti v oblasti svetónáhladových otázok.

Po I. sjazde takmer úplne prestala publikačná činnosť buržoáznej filozofie v tejto oblasti. Účinkuje tu predovšetkým zmena charakteru starých univerzitných katedier a iný smer ich záujmov a vedeckej činnosti.

Súčasne významne vzrastá vydavateľská činnosť marxistickej filozofie.

V tomto období vzrastá akcia vydávania klasikov marxizmu; okrem nových prekladov Marxa a Engelsa, ako napr. *Dialektika prírody*, *Postavenie robotníckej triedy v Anglicku*, zjavujú sa preklady 18 zväzkov diel Lenina a 13 zväzkov diel Stalina.

Významne sa zväčšuje množstvo prekladov filozofických diel zo sovietskej literatúry. V poľskom jazyku vyšli napr. *Marxistická dialektická metóda* od Rozentaľa, súborné práce (napr. *Problémy dialektického materializmu*), hodnotnejšie články, uverejnené vo Filozofických zosítoch Nowych Dróg, atď. Zväčšuje sa počet prekladov marxistických prác zo západnej marxistickej literatúry, medzi ktorými hlavné miesto zaujímajú dve Cornforthove knihy *Veda proti idealizmu* a *Na obranu filozofie*.

Rozširuje sa tiež vlastná vedecká výroba, najmä vďaka založeniu časopisu *Myśl Filozoficzna*, na stranách ktorého sa objavujú — hoci stále ešte nepočetné — práce a publikácie z oblasti dialektického materializmu.

V tomto období sa nastolili u nás tri veľké okruhy problémov, okolo ktorých sa zoskupovali práce a publikácie z oblasti dialektického materializmu.

Po prvé boli to otázky súvisiace s diskusiou o Stalinových prácach *Marxizmus a otázky jazykovedy a Ekonomické problémy socializmu v SSSR*. V súvisi s týmito prácami bol rad teoretických zasadnutí (Inštitút spoločenských vied, Poľská akadémia vied, Filozofická fakulta varšavskej univerzity) a vyšli tiež početné publikácie. Hlavným problémom, ktorý absorboval našich filozofov a doteraz sa nachádza v strede ich pozornosti, je problém objektívneho charakteru zákonov rozvoja. Rozvíjanie problematiky Stalinových prác, najmä otázok jazyka a myslenia, ako aj objektívneho charakteru zákonov rozvoja, pomohlo nám v boji proti novopozitivistickým tendenciám v poľskej buržoáznej filozofii.

Po druhé, v tesnom spojení s uvedenou problematikou predstavitelia dialektického materializmu zaoberali sa kritikou filozofických základov Ivovsko-varšavskej školy ako odrody sémantickej filozofie. Hlavnými otázkami, na ktorých sa tu sústreďovala pozornosť, boli idealistická sémantika a konvencionalizmus. Práve tým problémom boli venované polemické práce Baczka, Schaffta, Hollanda a Kolakowského, uverejnené v časopise *Myśl Filozoficzna*. S tou problematikou je spojená aj Schaffova práca *Z problémov marxistickej teórie pravdy*.

Po tretie, v okruhu problematiky dialektického materializmu sa objavili otázky metodológie prírodovedy. S nimi sa zaoberá sekcia filozofie prírodovedy na katedre dialektického materializmu Inštitútu spoločenských vied, práca ktorej sa sústreďuje okolo metodológie fyziky a biológie. Pripravujú sa tieto práce *Kritika indeterminizmu v kvantovej mechanike*, *Kritika Bartalanfyho organizmalizmu atď.* Tými problémami sa zaoberá aj oddelenie dialektického materializmu pri Katedre dialektického a historického materializmu varšavskej univerzity, ktorého činnosť sa sústreďuje na metodológiu biológie, pripravujú sa také práce, ako *Kritika indeterminizmu v biológii* a *Pojem nutnosti a náhody v marxistickej filozofii*. Predsa v tejto oblasti vlastnú metodologickú prácu vykonávajú odborníci, kým filozofi zaujímajú ešte stále „spotrebiteľské“ postavenie. V posledných rokoch boli u nás v biológii, filozofii, fyzike a matematike početné metodologické diskusie — možno hovoriť o vážnom ideologickom obrate v tých oblastiach. Filozofia v Poľsku však bola príliš slabá na to, aby sa mohla aktívne zúčastňovať tých diskusií a pomôcť v riešení ich problematiky. Doteraz to bolo skôr naopak: filozofia dostávala impulzy z rozvoja špeciálnych disciplín. Predsa sa v posledných dvoch rokoch urobil významný krok vpred, ktorý umožňuje očakávať ďalšie výsledky.

Treba teda konštatovať určité pokroky v oblasti dialektického materializmu, ktoré nastúpili za posledné roky: ďalšie rozšírenie a prehĺbenie znalostí dialektického materializmu, čelné postavenie marxistickej filozofie vo výskumnej práci a v uverejnených prácach, načrtnutie určitej problematiky výskumu.

Zdôrazňujúc tieto úspechy treba súčasne výrazne konštatovať, že je dialektický materializmus napriek svojej úlohe a váhe u nás slabou disciplínou, ktorá má mimoriadne vážne nedostatky a ktorá zaostáva za ostatnými odvetvami filozofie.

Hlavným nedostatkom je veľmi slabý záujem o riešenie klasickej filozofickej problematiky. Z toho hľadiska je situácia priam nebezpečná pre ďalší rozvoj marxistickej filozofie a svedčí o vážnej nedbalosti v našej práci. Prejavuje sa to samozrejme vo výchove mladých vedeckých kádrov a nemôže sa neprejavíť v efekte nášho boja proti buržoáznej filozofii; dôsledná kritika

filozofie novopozitivismu, novotomizmu, fenomenológie alebo iných živých smerov buržoáznej filozofie vyžaduje predovšetkým samostatné spracovanie spornej problematiky, napr. vzťahu myslenia a jazyka, objektívnosti pravdy atď.

Aké úlohy stoja v súvisi s týmto zhodnotením pred dialektickým materializmom v Poľsku?!

Hlavnou úlohou je odstrániť nedostatky vyplývajúce z odtrhnutosti od praxe, od potrieb boja za víťazstvo marxistického svetonáhľadu v masách a od potrieb rozvoja vedy. Znamená to, že musíme pokračovať v našom úsilí popularizovať marxistickú filozofiu, tvorivo rozvíjať jej problematiku nastolujúc klasické filozofické problémy, spájať ju s prírodnými vedami a ich metodologickými problémami.

2. Historický materializmus

Všeobecné zmeny v ekonomickom a politickom živote krajiny, ktoré nastúpili po zjednotení poľského robotníckeho hnutia, ako aj s nimi spätý všeobecný ideologický prelom odrazili sa aj v oblasti sociológie. Tí všeobecní činitelia ideologického a organizačného rázu, o ktorých sa hovorilo v súvisi s dialektickým materializmom, účinkovali samozrejme aj v oblasti historického materializmu. Účinkovali dokonca intenzívnejšie vzhľadom na veľmi tesnú späťnosť historického materializmu s politickou praxou. Vďaka tomu sa práce v oblasti historického materializmu rozvíjali pomerne rýchlejšie ako v oblasti dialektického materializmu. V dôsledku toho predsa — niet v tom nijaký paradox — možno súčasne intenzívne cítiť práve v oblasti historického materializmu nedostatky a zaostávanie za potrebami praxe.

Výskumy v oblasti historického materializmu sa teraz zoskupujú okolo týchto tematických skupín:

Hlavným smerom je výskum spoločenských zmien, najmä zákonitostí spoločenského rozvoja v ľudovodemokratickom Poľsku. Najkompaktnejšie a najplánovitejšie sa tento smer prejavuje vo vedeckovýskumnej činnosti Katedry dialektického a historického materializmu Inštitútu spoločenských vied. Ide tu o tematiku zoskupujúcu sa okolo zákonitostí spoločenského vývoja v ľudovodemokratickom Poľsku, o také práce, ako *Objektívny charakter zákonov spoločenského vývoja, Poľská zjednotená robotnícka strana ako vedúca sila ľudovodemokratického Poľska, Formovanie nového vedomia poľskej dediny, Úloha štátu a práva pri uskutočňovaní hospodárskeho spojenia medzi mestom a dedinou v ľudovodemokratickom Poľsku* atď. Prevažná časť týchto prác sa vydá roku 1954. Druhá skupina výskumov tohto druhu sa zoskupuje na pracovisku historického materializmu varšavskej univerzity. Tieto výskumy sa považujú za dlhodobé a ich predmetom je

problém formovania novej robotníckej triedy ako hegemóna socialistického národa v Poľsku. Základom týchto bádání v prvej fáze je memoárový materiál, spomienky robotníkov z rokov medzi dvoma vojnami, aby sa na ňom mohla urobiť analýza procesu formovania revolučného vedomia robotníkov v kapitalisticko-veľkostatkárskom Poľsku. Táto fáza práce sa má skončiť roku 1954.

Druhý smer výskumov sa zoskupuje okolo metodológie humanistiky. Oblasť tejto problematiky zahŕňa: výskum metodológie dejín, kritiku metodológie výskumov v teréne a kritiku metodológie iných smerov buržoáznej sociológie, napr. metodológie M. Webera.

Tretím smerom — súvisiacim s uvedenými smermi — je kritika buržoáznej sociológie.

Na základe toho môžeme konštatovať, že podstata výdobytkov historického materializmu za posledných desať rokov vedie k porážke dominácie buržoáznej sociológie, k víťazstvu nového smeru rozvoja poľskej sociológie.

Súčasne treba zdôrazniť vážne nedostatky, ktoré sa prejavili v doterajšej našej práci.

Po prvé, naše práce sa často prehrešujú nedostatkom bojovnosti a ideologickej ostrosti. Súvisí to s prežitkami objektivizmu a ideologického eklekticizmu, ktorých sme sa ešte úplne nezbavili. Aby sa tak stalo, treba vyberať tematiku politicky ostrú, ústrednú z hľadiska potrieb krajiny a ideologického frontu.

Po druhé, treba konštatovať, že naša vedecká činnosť nebola náležite spätá s praxou, s potrebami politického a ideologického boja. Tematika prác bola preto často okrajová, obchádzala ústredné problémy: výskum zákonitostí rozvoja socialistickej výstavby v Poľsku, metodológiu spoločenských vied, kritiku buržoáznej sociológie. Dokonca, hoci sme nastolili túto problematiku, nepodarilo sa nám vždy uchopiť ústredné ohnivo; kritizujúc napr. správne Znanieckeho sociológiu, obišli sme kritiku katolíckej a sociálnodemokratickej sociológie, zanedbali sme boj s nacionalizmom a kozmopolitizmom. A ten je predsa hlavným nepriateľom.

Po tretie, s odtrhnutosťou od potrieb praxe tesne súvisí to, že sme zanedbali akciu popularizovania. Treba tu ešte raz zdôrazniť význam rozširovania marxistického svetonáhľadu a marxistickej teórie spoločenského vývoja v masách pre boj za víťazstvo socializmu v Poľsku.

Aké konkrétne úlohy stoja teraz pred nami v súvisi so zhodnotením nedostatkov našej práce v oblasti historického materializmu?

Po prvé, historický materializmus, reagujúci na potreby praxe, musí splniť svoju úlohu zovšeobecňovania skúseností výstavby socializmu v Poľsku. Preto treba vyriešiť rad otázok: objaviť najpálčivejšiu, strane a vláde najpotrebnejšiu problematiku, spracovať metodológiu výskumu, vytvoriť schop-

né pracovné kolektívy. II. sjazd Poľskej zjednotenej robotníckej strany nastolil pred marxistickú sociológiu konkrétne a zodpovedné úlohy výskumu sféry spoločenských vzťahov medzi mestom a dedinou, otázok zväzku robotníkov a roľníkov, otázok zmeny triednej štruktúry na dedine, kultúrnej revolúcie na dedine, možnosti a spôsob vplyvu mesta na dedinu atď. Život nám nastoľuje také problémy, ako je rozvoj mládeže a jej socialistická výchova, ako je formovanie vedomia socialistickej robotníckej triedy, zmeny našej inteligencie atď. Existuje teda bohatá problematika a mimoriadne priaznivé podmienky výskumu. Úloha spočíva v prístupí k tejto problematike.

Po druhé, s celou ostrosťou stojí pred historickým materializmom úloha kritiky nepriateľskej ideológie. Spoločenská doktrína Vatikánu, sociáldemokratizmus, rôzne odrody nacionalizmu, úpadkové teórie buržoáznej sociológie — hľa, to je predmet kritiky. Túto kritiku treba viesť bojovo, stranícky, usilujúc sa súčasne o jej meritorické prehlbenie.

Po tretie, historický materializmus musí pomôcť spoločenským vedám v spracovaní metodologických otázok.

Pochopiteľné, že zásadná úloha marxistickej filozofie — boj o jej víťazstvo v masách — stojí aj pred historickým materializmom, ako aj pred ostatnými odvetviami tejto filozofie. Ale práve splnenie uvedených úloh je najlepšou cestou k popularizovaniu marxizmu, k jeho rozšíreniu v masách. Boj za víťazstvo marxistickej filozofie nemožno totiž oddeliť od tých konkrétnych úloh, ktoré stoja pred jej jednotlivými disciplínami v každom období.

3. Dejiny filozofie

Dejiny filozofie ako súčasť filozofického frontu sú mimoriadne cenným pomocníkom dialektického a historického materializmu v ich boji proti buržoáznej filozofii za víťazstvo marxistického svetonáhľadu. Tá pomoc sa rozrastá v dvoch smeroch.

Po prvé, vysvetľujúc dejiny filozofie ako dejiny boja materializmu s idealizmom, dejiny filozofie ako veda ukazujú prelomový charakter marxistickej filozofie — dedičky najlepších tradícií minulosti, najvyššieho výtvoru týchto tradícií.

Po druhé, dejiny filozofie sa zaoberajú kritikou buržoáznej filozofie z pozícií marxizmu a umožňujú mu tak vplývať na masy.

Boj za marxistické dejiny filozofie a najmä za dejiny poľskej filozofie má tiež dôležitý význam pre filozofický front v Poľsku; tým viac, že naša buržoázna historiografia bola na nízkej úrovni a vychádzajúc z idealistických predpokladov falšovala obraz našich tradícií v duchu nacionalizmu a kozmopolitizmu. Zvýrazňujúc a vyzdvihujúc do popredia najreakčnejšie a naj-

obskurantnejšie smery minulosti, napr. tzv. národnú filozofiu, buržoázna historiografia vedome premlčala naše pokrokové a revolučné tradície (napr. Dembovského). Súčasne sa usilovala v duchu kozmopolitickej „vplyvológie“ predstaviť našu minulosť ako odlesk a nasledovanie cudziny.

Počas I. sjazdu poľskej vedy a na základe jeho uznesení sa ustálili všeobecné smery výskumu v oblasti dejín filozofie a spoločenského myslenia. Konkrétne úlohy, ktoré sa vytýčili poľskej vede v období po sjazde, spresnili tie smery.

Aké sú tu doteraz hlavné pracovné úseky?

V oblasti vedeckovýskumnej práce sme sa sústredili na tieto problémy:

Pokrokové tradície poľského filozofického a spoločenského myslenia v období obrodzenia.

Pokrokové tradície poľského filozofického a spoločenského myslenia v období osvietenstva.

Pokrokové tradície poľského filozofického a spoločenského myslenia v 19. storočí, najmä poľských revolučných demokratov.

Druhý veľký pracovný úsek predstavuje dôležitá vydavateľská činnosť, ktorá má za cieľ sprístupniť poľskému čitateľovi najvýznačnejšie diela filozofov minulosti.

Čo sa urobilo a aké sú základné nedostatky vo výskumnovedeckej práci v dnešnej etape?

V oblasti výskumu dejín poľskej filozofie v období obrodzenia — popri určitých úspechoch — sa najväčšie zaostáva. V roku obrodzenia sa vynaložilo hojne editorského úsilia; začali sa také základné práce, ako je edícia Andrzeja Frycza Modrzewského, nová edícia Kopernikovho diela *O obehu nebeských telies*. Mnoho otázok súvisiacich s problémami poľského filozofického a spoločenského myslenia v období obrodzenia sa osvetlilo v práci na dejinách poľskej vedy; niektoré otázky — týkajúce sa najmä raného obrodzenia (Gregor zo Sanoka, Kallimach, Kopernik) — sa čiastočne riešili v časopise *Myśl Filozoficzna*. Predsa však výskum dejín filozofie a spoločenského myslenia v období poľského obrodzenia vážne zaostáva za ostatnými úsekmi práce. Chýba predovšetkým hlboká analýza svetonáhľadového významu Kopernikovho objavu, vymedzenie jeho miesta v dejinách filozofie, objavenie materialistických základov jeho vedeckých objavov.

Lepšie vyzerá bilancia vedeckovýskumnej práce v období poľského osvietenstva. Významnú pomoc poskytli dejinám filozofie v tomto prípade historici, ktorí — najmä v prácach v súvisi s Kollatajovským zhromaždením — prví poskytli všeobecný marxistický pohľad na epochu, ekonomické podmienky, pomer síl jednotlivých tried.

V protiklade k buržoáznej historiografii, ktorá úplne falšovala svetonáhľadovú tvárnosť osvietenstva, robiac z neho farársku alebo pozitivistickú

filozofiu, počas výskumu sa stále plnšie ukazuje skutočná tvárnosť filozofie tohto obdobia. Čelní predstavitelia filozofického myslenia nášho osvietenstva Staszic, Kollataj, Jan a Jedrzej Śniadeckovci vniesli trvalý prínos do dejín materializmu v Poľsku. Svetonáhľadovým základom nášho osvietenstva bol materializmus, ktorý sa prejavuje v takých dielach, ako sú diela Staszica *Výstrahy Poľsku*, úvod do *Epoch prírody* a *O praobyvateľoch Karpát*, ako je Kollatajove dielo *Fyzicko-mravný poriadok*, ako je dielo Jedrzejza Śniadeckého *Teória organických bytostí*. Bližšia analýza ukazuje, že je to metafyzická forma materializmu, ktorá vládla vo vtedajšej filozofii; tým cennejšie sú prvky dialektiky, ktoré sú nesmierne bohato rozosiata v prácach našich filozofov, najmä v prácach spätých s prírodovedou. Poľskí materialisti 18. storočia, hoci vystupovali spravidla pod rúskom deizmu, viedli ostrý a urputný boj proti farárčine, svätuškárstvu a obskurantizmu. Je tiež ich zásluhou, že ako jedni z prvých v dejinách filozofie ostro kritizovali Kantov idealizmus a agnosticizmus, hoci im ich vlastná metafyzická obmedzenosť nedovolila vyhnúť sa chybám v teórii poznania.

Výskum priniesol mnoho cenného a nového v oblasti spoločenských teórií poľského osvietenstva. Samozrejme, predstavitelia nášho osvietenstva ako všetci metafyzickí materialisti boli idealistami „zhora“ v chápaní udalostí, ale v celom rade otázok — zovšeobecňujúc medzi iným poľský historický materiál — myslitelia poľského osvietenstva vnášajú mnoho zaujímavého, nového a tvorivého do vtedajšej vedeckej tvorby. V takých otázkach, ako je objavovanie zákonov spoločenského vývoja, materialistické dohady vo vysvetľovaní jednotlivých spoločenských zjavov, v teoretickom odôvodňovaní reakčného charakteru feudálneho zriadenia, vo veľmi plodnej a mnohostrannej analýze národných problémov i ciest národného rozvoja atď., sú ich práce, najmä Staszica a Kollataja, významným úspechom nášho pokrokového myslenia.

Samozrejme, náš obraz osvietenstva má mnoho veľmi podstatných medzier. Mnoho problémov vyžaduje ďalšie spracovanie. Predsa doterajšie výsledky v tejto oblasti vytvárajú už predpoklady pre ďalšie, hlbšie monografické štúdie, ako aj pre zrelú, kolektívne spracovanú syntézu celej epochy.

Určitý krok vpred sa urobil aj v oblasti spracovania filozofického myslenia 19. storočia.

Aj v tejto oblasti sme získali určitý všeobecný obraz celku, úplne protikladný tomu, ktorý nám zanechala v dedičtve buržoázna historiografia. Rozbila sa úplne legenda o „národnom“ charaktere poľskej reakčnej idealistickej filozofie toho obdobia. Výskumnícke práce ukázali, že tzv. „národná filozofia“ bola ideologickým výrazom záujmov poľského buržoázno-šľachtického liberalizmu, že to nielen nebola „národná“ filozofia, ale naopak, jej spoločenská funkcia bola vo svojej podstate protinárodná, namierená proti po-

krokovej ideológii, vyjadrujúcej záujmy boja za národné oslobodenie a rozbitie feudálno-poddanského zriadenia. Pokrokové poľské myslenie tohto obdobia bolo nerozlučne späté s revolučno-osloboditeľským hnutím.

Počas výskumu vyšlo na svetlo množstvo cenných prvkov, ktoré obsahuje ideológia našich demokratov, ktoré majú významnú politickú a pedagogickú úlohu a ktoré premlčala alebo zanedbala buržoázna historiografia. Zvlášť cenné sú pre nás myšlienky vlastenectva, obsiahnuté v ideologickom dedičtve 19. storočia, ktoré boli hlboko teoreticky spracované. To vlastenectvo, vyrastajúc z hlbokej viery v silu poľských ľudových más, vyjadrovalo nevyhnutnosť spájania boja za národné oslobodenie s bojom za sociálne oslobodenie spod feudálno-poddanského útlaku, s touto základnou „životnou pravdou“ epochy, a spájalo sa s hlbokým pocitom medzinárodnej solidarity ľudu.

Počas výskumu sa vysvetlila špecifika utopického socializmu, ktorý sa u nás vtedy objavuje, objektívny obsah a úloha týchto socialistických hesiel, vyjadrujúcich sny a túžby poľských ľudových más, najmä roľníckych más. Objavili sa nesmierne cenné prvky sociologických koncepcií — napr. belewelovská koncepcia dejín ako dejín ľudových más a ich boja so šľachtou — chápanie úlohy más a osobnosti v dejinách aj napriek idealizmu, ktorý charakterizuje celkové náhľady našich demokratov na dejiny. Prečiarla sa legenda o domnelom bezkonfliktovom, jednoliate náboženskom a mesianistickom charaktere našej filozofie v tom období. Naopak, charakteristickou črtou celého nášho vtedajšieho filozofického a spoločenského myslenia bol urputný boj s reakčnou ideológiou liberálov, demaskovanie protinárodnej a reakčnej funkcie katolíckej ideológie, boj, ktorý sa spájal s politickým bojom proti reakcii. Tá jednota teoretického boja s bezprostrednou revolučnou činnosťou — jednota, ktorá najkrajšie symbolizuje osobnosť Dembovského, filozofa-revolucionára a jeho svetonáhľadový vývoj k materializmu, je pre nás mimoriadne cennou tradíciou.

Vo svetonáhľade Dembovského vidieť črty, ktoré sú charakteristické pre materializmus revolučných demokratov — najvyššiu formu predmarxistického materializmu.

Všeobecný obraz, ktorý máme v terajšej etape nášho výskumu filozofického a spoločenského myslenia 19. storočia, je ďaleko od vyčerpania celku. Mnoho je ešte nepreskúmaných, mnoho nejasných a sporných vecí. Ale aj tu sa za niekoľko rokov práce vytvorili v podstate predpoklady pre začiatok pokusu celkového, syntetického zhodnotenia dejín filozofie tohto obdobia. Celkove v práci na dejinách poľskej filozofie nesmierne významná bola možnosť oprieť sa o metodologické výsledky výskumu sovietskych historikov filozofie. Táto pomoc bola o to hodnotnejšia, že cesty rozvoja poľského a ruského filozofického a spoločenského myslenia, najmä v 18. a 19. storočí mali mnoho spoločných črt popri špecifike spätých s konkrétnymi podmien-

kami spoločensko-politického vývoja. Aj bohaté výsledky sovietskych vedcov v oblasti výskumu ruského filozofického myslenia sa stali našim metodologickým základom pri riešení mnohých ťažkých a zložitých problémov.

Taká je vo všeobecnosti bilancia v oblasti vedecko-výskumnej práce.

Aby bol obraz čo najúplnejší, ešte niekoľko slov o vydavateľskej činnosti Bibliotéky klasikov filozofie.

Bibliotéka klasikov filozofie začala vydávať v širokom meradle základné diela tak poľskej, ako aj cudzej filozofickej literatúry. Sama skutočnosť založenia takej inštitúcie so širokým vydavateľským plánom je dôkazom, že sa ľudovodemokratický štát stará o rozkvet filozofickej kultúry v našej krajine, o výtobytky ľudskej kultúry. Bibliotéka klasikov zabezpečuje vydanie diela vo vzornom preklade alebo revíziu obnovených starých prekladov.

Roku 1953 vyšlo 6 vydaní v Bibliotéke: Morelly *Zákonník prírody* (prvý poľský preklad) Condillac *Logika*, La Mettrie *Človek stroj*, Kant *Zásady metafyziky mravov*, Hobbes *Lewiathan*, Feuerbach *Prednášky o podstate náboženstva*. Súčasne sa v posledných rokoch pracovalo redakčne na veľkom počte diel, ktoré vyjdú roku 1954. Vydavateľský plán v roku desiateho výročia ľudovodemokratického Poľska predvída 19 vydaní v celkovom náklade nad 90 tisíc exemplárov, kde sú zahrnuté okrem iného diela Feuerbacha, Spinozu, Lomonosova, Hobbesa, Lockeho, Lucretia, Kanta, Fichteho. Vyjdú tiež prvé dva zväzky *Zobraných spisov* Dembovského, 2 zväzky vybraných filozofických listov Sebastiana Petryca z Pilzna, 2 zväzky filozoficko-spoločenských listov Staszica, dielo Kollataja *Fyzicko-mravný poriadok* a iné.

Veľkú vydavateľskú činnosť v oblasti dejín filozofie vykonávajú aj iné vydavateľstvá. Stačí uviesť, že v rokoch 1952—1953 vyšli okrem Bibliotéky klasikov *Vybrané spisy* Dobrolubova, *Vybrané spisy* Belinského, *Výbor estetických listov* Černyševského, *Výbor filozofických listov* a *Rameauov synovec* Diderota, *Sprisahanie rovných* Buonarottiho, *Zásady zákonov* Mablyho, *Dejiny mojich nešťastí* Abelarda, *Traktát o dvoch systémoch* Galilea a iné — aby sme si uvedomili, ako rýchlo doháňame to, čo sa zameškalo v tejto oblasti. Editorská činnosť v oblasti dejín filozofie je jasným dôkazom hlbokej kultúrnej revolúcie, ktorá prebieha v našej krajine.

Aké úlohy stoja v najbližšom období pred dejinami filozofie v Poľsku?

Treba, po prvé, pokračovať v práci na dejinách poľskej predmarxistickej filozofie a rozširovať túto prácu.

Nevyhnutne treba odstrániť nedostatky a zaostávania, o ktorých sa už hovorilo, skoncentrovať úsilie vo výskume na tú problematiku, ktorá je dnes pomerne najmenej známa. Pokračujúc v práci na monografických štúdiách, treba súčasne pristúpiť k syntetickým prácam. Na základe výsledkov výskumu sa spracuje roku 1954 zväzok štúdií z dejín poľskej filozofie (od 15. storočia do roku 1864). Významná úloha stojí pred historikmi filozofie v súvisе

s rokom Mickiewicza. Majú pomôcť pri analýze obdobia veľkého rozkvetu našej kultúry. Už dokončené monografické práce, ako aj tie, čo sa pripravujú, majú umožniť v najbližších niekoľkých rokoch spracovanie príručky dejín predmarxistickej filozofie v Poľsku.

Treba, po druhé, pristúpiť v značne širšom rozsahu ako doteraz k výskumu dejín marxistického myslenia v Poľsku. Teraz začíname len prvé kroky v tejto oblasti; za dva-tri roky by sme mali mať 2—3 práce. Dôležité je, aby sa zväčšilo úsilie na tomto úseku, aby sa prešlo od náhodných prác k systematickému výskumu.

Treba, po tretie, pokračovať v editorskej práci tak zo všeobecných, ako aj z poľských dejín filozofie a rozširovať túto prácu. Súčasne treba zvýšiť výskumnícku prácu vo všeobecných dejinách filozofie, pretože na tomto úseku máme vážne medzery tak z hľadiska prípravy kádrov, ako aj záujmu o tematiku.

4. Logika

Logike ako vede patrí osobitné miesto v systéme filozofických vied. Predovšetkým preto, že väčšina jej uzáverov ako v matematike alebo v gramatike nemá nadstavbový charakter, neslúži len jednej triede. Takú povahu má celý logický aparát.

Pochopiteľné, že to veľmi zjednodušuje postavenie logiky v ideologickom boji, zjednodušuje záležitosť pokračovania v jej rozvoji a uľahčuje využitie starých kádrov v období spoločenského prelomu.

Z druhej strany logika ako veda je nerozlučne spätá s filozofiou, najmä v tom chápaní oblasti logiky, ktoré zahŕňa do nej dokonca teóriu poznania. Ale aj najskromnejšie chápanie formálnej logiky, ktoré ohraničuje jej oblasť na teóriu dedukcie, nemôže obísť filozofickú interpretáciu svojich tvrdení, problém vzťahu teoretických téz ku skutočnosti atď. Línia rozdelenia filozofov na materialistov a idealistov prechádza aj cez logiku, ktorá sa vždy opiera o nejakú filozofiu, má vždy zázemie určitej filozofie. To je ideologický prvok, ktorý nedovoľuje chápať logiku vcelku ako disciplínu čiste technickú.

Tie dve stránky logiky ako vedy určovali líniu vzťahu marxistického tábora v ľudovodemokratickom Poľsku k tejto vede a jej predstaviteľom.

Logika má v Poľsku veľké tradície. Napriek stratám, ktoré sme prežili cez okupáciu, vošli sme do obdobia ľudovodemokratického Poľska s kádrami logikov, ktoré sa vyznačovali kvalitou a počtom. Tým skôr, že u mnohých predstaviteľov iných filozofických disciplín bolo možné vzbudiť záujem o prácu v oblasti logiky. Úloha spočívala teda v tom, aby sa pri odtínaní falošných filozofických teórií, o ktoré sa predvojnová logika opierala, neznížili jej výsledky, ale sa preniesli na pôdu dialektického materializmu.

Hodnotiac výsledky desaťročia v tejto oblasti treba konštatovať, že sa nám podarilo len čiastočne uskutočniť túto úlohu. Zachovali sme naozaj kádre logikov, rozšírili dokonca počet pracovísk logiky. Príčiniли sme sa o lepšiu organizáciu vedeckej práce v tejto oblasti, ktorá sa roku 1954 rozvíjala už na základe celopoľského plánu. Vytvorenie osobitného logického časopisu *Studia Logica* prispeje k rozmnoženiu vedeckých výsledkov. Nová, lepšia organizácia práce poľských logikov umožní rýchlejšie vzdelávanie mladých kádrov pre didaktickú a vedeckovýskumnú prácu.

Horšie je to však so záležitosťou prestavby logiky na koľaje dialektického materializmu. Doteraz nemáme pokusy o ideologickú prestavbu logiky. A veľmi by sa vyžadovali. Logika v Poľsku sa pred vojnou spájala s tendenciami novopozitivismu vo filozofii. Idealistická sémantika bola všeobecne prijatým manierom filozofovania medzi logikmi. Logika sa rozvíjala v Poľsku predsa nie vďaka tejto filozofii, ale napriek jej vplyvom. Žiaľ, táto filozofia tlačí dodnes najmä staršie pokolenie logikov. Ako svedčí polemika s predstaviteľmi Ivovsko-varšavskej školy na stranách časopisu *Mysl Filozoficzna*, filozofická prestavba nie je ľahká vec. Môže sa dosiahnuť len pomocou dialektického materializmu. Žiaľ, predstavitelia dialektického materializmu nezaoberali sa takou vážnou oblasťou. Je to jedna z nevyhnutných úloh v budúcnosti.

Za posledné desaťročie logika vykazuje dosť dôležité vedecké výsledky.

Treba osobitne spomenúť prvé pokusy spracovania dejín poľskej logiky (Czeżowski, Kotarbiński, Ziemski), ktoré zasluhujú najväčšiu oporu.

Schematický plán logických výskumov Poľsku, ktorý prijala Poľská akadémia vied, zahrnuje hlavné smery záujmov našich logikov: sémantiku, teóriu dedukcie, dejiny logiky a tzv. praktickú logiku. Tento plán označuje smer výskumu na celý rad rokov. Jeho úspech závisí predovšetkým od toho, či sa poľskej logike podarí oslobodiť sa spod nátlaku buržoáznej filozofie, či sa jej podarí uplatniť tvorivo vo svojej oblasti marxistickú filozofiu. To je najdôležitejšia úloha našej logiky v najbližších rokoch, pri plnení ktorej jej musí pomôcť celý náš filozofický front.

*

Naše doterajšie výsledky sú výsledkami, za ktoré vďačíme nepremožiteľnej sile marxistickej idey, sile nášho zriadenia, pomoci strany a ľudovodemokratického štátu, tomu, že sme čerpali zo skúseností sovietskej vedy. V týchto činiteľoch ležia aj pramene našich ďalších úspechov. Ak budeme z týchto prameňov čerpať s rozvahou, môžeme byť presvedčení o úspechoch v našej službe Poľskej ľudovodemokratickej republike, v našej službe veci socializmu.

Preložil Andrej Kopček

Varšava, 1954.